

PRODUCTIVISM CU AGRICULTURĂ DE SEMI-/SUBZISTENȚĂ?

Silviu G. Totelecan

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca
Departamentul de Cercetări Socio-Umane

Abstract. With both the largest farmland area per inhabitant in the EU and one of the least competitive farm structures, Romania's agriculture is (still!) considered as being an important sector for the country. In the background of this highly emphasized statement by post-'89 governances lay a rather contrasting reality: the fact that Romanian agriculture is largely semi-/subsistence based, with low productivity, and uncompetitive on the EU market. With a bit more than one quarter of the agricultural surface used by agricultural holdings based on private capital, and with a puzzle/maze shape of the agricultural territory due to the exceedingly fragmentation of Romania's agricultural land, will be hardly possible to develop this sector according to „productivist” model. Unfortunately the reminiscences of the communist times with its „golden agriculture age” and high production figures (often fake!), is haunting us and keeps away of any alternative developmental strategy for this sector. On the contrary, thru various legal proposals (i.e. „force and fear”) the Governmental bodies try to readjust the reality (such the one discussed here and described by the July 2011 provisional results of Romania - General Agricultural Census 2010) accordingly.

Key words: agricultural sector, 2010 Census, productivism, semi-/subsistence farming, land fragmentation.

Cu cea mai mare suprafață agricolă pe cap de locuitor din UE și cu una dintre cele mai puțin competitive structuri agricole, agricultura românească este considerată a fi un important sector al țării¹. Așa cum subliniază raportul din 2011 elaborat de Consiliul Investitorilor Străini, România se situează pe a cincea poziție în UE din punctul de vedere al suprafeței arabile, dar realizează mai puțin de 3% din producția agricolă a Uniunii, având o productivitate a muncii de șapte ori mai scăzută decât media europeană. Fragmentarea excesivă a terenurilor, utilizarea unor tehnologii inadecvate, infrastructura slabă, precum și rata scăzută de absorbție a fondurilor structurale sunt doar câteva dintre chestiunile curente cu care se confruntă agricultura românească.

¹ A. Copus, P. Courtney, T. Dax, D. Meredith, J. Noguera, H. Talbot, M. Shucksmith, *EDORA – European Development Opportunities for Rural Areas – Final Report*, Newcastle, Millennium Institute, 2011.

Între *fiind*-ul preponderent declarativ, ce „ascunde” o agricultură românească în mare măsură de semi-subsistență/subsistență, cu productivitate scăzută și necompetitivă pe piața europeană, și *devenind*-ul concret, se interpune aparenta problemă insurmontabilă a agriculturii de la noi: *fragmentarea excesivă a terenurilor*, adesea menționată, fie de investitori privați², fie de dezvoltatori publici sau de alte organisme. Trebuie totuși precizat că ea este una stringentă doar dacă privim/interpretăm/diagnosticăm sectorul agricol unidirecțional, în termeni pur cantitativi, dintr-o perspectivă *productivistă*, cu accent principal pe susținerea și creșterea nivelului de producție. În contrapondere, ea este o non-problemă, cu avantaje incontestabile atunci când prioritare sunt elementele noii ortodoxii *post-productiviste*³ (e.g. calitatea hranei, sustenabilitatea, dispersia producției etc.), axată pe acțiunile de prezervare/conservare a biodiversității, fezabile acolo unde există „*low-intensity farming systems*” și „*high nature value farming*” (HNVF)⁴.

Recensământul General Agricol din 2010 (RGA 2010/11)⁵ a înregistrat 3856 de mii de exploatații agricole, dintre care, 3825 de mii (99,20%) sunt fără personalitate juridică, iar 31 de mii (0,80%) sunt exploatații agricole cu personalitate juridică⁶, precum: regii autonome și structuri ale regiilor autonome, societăți/asociații agricole, societăți comerciale cu capital majoritar privat, societăți comerciale cu capital majoritar de stat, institute/stațiuni de cercetare, unități școlare cu profil agricol (licee), consilii locale/primării, alte instituții publice, unități cooperatiste, alte tipuri (fundații, așezăminte religioase, școli etc.). În funcție de tipul de capital al exploatației agricole, teritoriul agricol al României se împarte între: 1) exploatații agricole de *semi-/subsistență*, 2) exploatații agricole cu capital *privat* și 3) exploatații agricole cu capital de *stat/public* (vezi *tabelul 1*)⁷. Mai bine de jumătate din suprafața agricolă a țării, 51,64% însemnând 8.193. 964,88 ha, se află în posesia a 3.820.393 de fermieri individuali, adică a 99,07% din totalul acestora (vezi *figura 1* pentru detalii pe regiuni și județe). Cumulativ, în anul agricol 2009–2010, suprafața agricolă utilizată⁸ (SAU) de exploatațiile agricole a fost de 13 milioane ha, dintre care 7 milioane ha (56%) s-au aflat în posesia exploatațiilor agricole fără personalitate juridică, iar 6 milioane ha (44%) au fost deținute de exploatațiile agricole cu personalitate juridică.

² The Foreign Investors Council (FIC), *Investing in Economic Growth – Report*, București, 2011, p. 12.

³ N. Evans, C. Morris, M. Winter, *Conceptualizing Agriculture: A Critique of Post-Productivism as the New Orthodoxy*, „Progress in Human Geography”, 26 (3), 2002.

⁴ Pentru detalii, vezi și <http://www.high-nature-value-farming.eu/>

⁵ Tabelele și figurile prezentate în această lucrare au fost realizate pe baza rezultatelor provizorii ale *Recensământului General Agricol 2010*, date publicității în iulie 2011.

⁶ Conform precizărilor metodologice ale RGA, „sfera de cuprindere a exploatațiilor agricole fără personalitate juridică include: a) exploatație agricolă individuală; b) persoană fizică autorizată, întreprindere individuală, întreprindere familială” (p. 4).

⁷ La punctul întâi am inclus exploatațiile agricole individuale, la punctul doi patru categorii de exploatații agricole: a) persoane fizice autorizate, întreprinderi individuale, întreprinderi familiale; b) societăți/asociații agricole; c) societăți comerciale cu capital majoritar privat; d) unități cooperatiste. La punctul trei au fost incluse acele categorii de exploatații agricole cu personalitate juridică ce apar în enumerarea de mai sus și nu au fost cuprinse în enumerarea de la punctul doi.

⁸ Media suprafeței agricole utilizate pe o exploatație agricolă a fost de 3,45 ha, respectiv de 1,95 ha pentru cele fără personalitate juridică și de 190,84 ha pentru cele cu personalitate juridică.

Tabelul 1

Procentajele suprafețelor agricole deținute de fermieri individuali/semi-/subzistență, exploatații agricole cu capital de stat/public și privat (individual/corporatist) pe regiuni de dezvoltare și județe⁹

Regiuni/ Județe	Semi-/ subzistență	Privat	Public	Regiuni/ Județe	Semi-/ subzistență	Privat	Public
R6	58,30	11,41	30,29	22	50,00	42,86	7,14
1	48,38	18,37	33,25	23	26,69	54,38	18,92
2	52,76	3,95	43,29	24	53,82	17,95	28,23
3	59,58	7,87	32,55	R8	38,79	46,05	15,17
4	72,99	3,08	23,92	25	38,74	46,07	15,19
5	55,75	28,48	15,77	26	44,51	43,09	12,40
6	70,57	4,39	25,04	R3	42,43	46,92	10,65
R7	54,84	11,18	33,98	27	61,11	16,58	22,31
7	53,91	16,15	29,94	28	16,18	78,92	4,89
8	47,98	10,14	41,87	29	74,34	12,29	13,37
9	53,63	10,06	36,31	30	48,88	45,70	5,41
10	46,70	5,94	47,35	31	24,17	70,63	5,20
11	69,08	9,88	21,04	32	58,92	26,15	14,93
12	57,37	17,47	25,16	33	32,25	58,57	9,18
R1	58,91	22,30	18,80	R4	63,67	16,48	19,85
13	65,76	15,67	18,56	34	62,52	27,18	10,30
14	64,32	27,87	7,81	35	62,83	0,58	36,60
15	49,06	34,66	16,29	36	79,71	8,45	11,83
16	49,64	19,79	30,58	37	56,62	29,16	14,23
17	63,87	5,99	30,14	38	62,28	1,15	36,57
18	59,33	30,83	9,85	R5	41,89	28,04	30,07
R2	43,70	42,36	13,94	39	39,95	38,90	21,15
19	35,31	55,45	9,25	40	41,45	12,93	45,61
20	56,59	31,72	11,69	41	53,12	6,21	40,67
21	41,15	46,77	12,08	42	37,36	42,21	20,42
ROMÂNIA					51,64	26,36	22,00

⁹ Etichetele R1-R8 reprezintă regiunile de dezvoltare ale României: Regiunea 1 – *Nord-est*, Regiunea 2 – *Sud-est*, Regiunea 3 – *Sud*, Regiunea 4 – *Sud-vest*, Regiunea 5 – *Vest*, Regiunea 6 – *Nord-vest*, Regiunea 7 – *Centru* și Regiunea 8 – *București-Ilfov*. Numerele de la 1 la 42 reprezintă județele României plus municipiul București: 1. Bihor, 2. Bistrița-Năsăud, 3. Cluj, 4. Maramureș, 5. Satu Mare, 6. Sălaj (**R6**); 7. Alba, 8. Brașov, 9. Covasna, 10. Harghita, 11. Mureș, 12. Sibiu (**R7**); 13. Bacău, 14. Botoșani, 15. Iași, 16. Neamț, 17. Suceava, 18. Vaslui (**R1**); 19. Brăila, 20. Buzău, 21. Constanța, 22. Galați, 23. Tulcea, 24. Vrancea (**R2**); 25. Ilfov, 26. București (**R8**); 27. Argeș, 28. Călărași, 29. Dâmbovița, 30. Giurgiu, 31. Ialomița, 32. Prahova, 33. Teleorman (**R3**); 34. Dolj, 35. Gorj, 36. Mehedinți, 37. Olt, 38. Vâlcea (**R4**); 39. Arad, 40. Caraș-Severin, 41. Hunedoara, 42. Timiș (**R5**). Exemplu de citire a tabelului: la poziția 17, suprafața agricolă a județului Suceava este împărțită între fermieri de semi-subzistență – ce dețin 63,87% din terenul agricol al județului, exploatații agricole de stat sau finanțate majoritar din bani publici – 30,14% și exploatații agricole cu capital privat – 5,99%.

Rămâne de văzut dacă modernizarea ecologică poate fi realizată în lipsa celei industrial/tehnologice, prin care Occidentul a trecut deja și care, la noi, inițiată de socialism, a rămas până astăzi una incomplet realizată. Chiar și în ipoteza posibilului salt tehnologic, concurența cu celelalte state membre ale Uniunii Europene, deja înscrise pe această cale de ceva vreme, ridică semne de întrebare privind viabilitatea în plan național a opțiunii, fiind totuși luată în considerare în plan regional¹³, mai întâi de producătorii agricoli individuali, dar din ce în ce mai mult și de companiile locale.

Având în vedere jumătatea de secol în care România a fost „captivă” în socialism/comunism și dificultățile majore pe care țara noastră încă le are în reasamblarea propriului *milieu* odată cu trecerea de la binele (forțat!) „în comun” la bunăstarea personală, nu este de mirare că niciuna dintre variante nu excelează. *Respingerea vechiului* – poate și din cauza pervertirii sensului formelor asociative¹⁴ prin tot ceea ce a însemnat în comunism „cooperativă agricolă de producție”, dar și *incomprehensiunea noului*¹⁵ – probabil puternic influențată și de multiplele niveluri ale birocrăției, de la cel local până la cel transnațional, alături de alte caracteristici¹⁶, au produs un fel de a fi în care *indecizia* rămâne modul principal de acțiune. Ea a devenit vizibilă imediat după 1990, când în locul adoptării (complete!) unui mod comun (occidental) de organizare economică s-a recurs la limitarea/evitarea proceselor transformative agresive și încurajarea consumului în detrimentul producției. Astăzi, când criza globală a impus luarea de decizii, iar pariul cu consumul vs. producție a fost pierdut, strategia de dezvoltare a României rămâne în contracurent. Dacă măsurile luate de guvernanțele trecute nu au fost dintre cele mai inspirate, cele de acum, altminteri onorabile în intenție (i.e. tăierea resurselor alocate necorespunzător și eliminarea cheltuielilor publice nejustificate), prin punerea lor dezastruoasă în aplicare (culminând cu anularea, fie și parțială a

¹³ Pe site-ul Ministerului Agriculturii și Dezvoltării rurale sunt listați, în anul 2011, aproximativ 9500 de producători în agricultura ecologică (<http://www.madr.ro/ecologic2011/eco-producatori.php> – 24/01/12). Menținerea statutului de „operator” în agricultura ecologică (i.e. producători, procesatori, apicultori, comercianți, exportatori, importatori, unități de producție pentru acvacultură) nu este ușor de realizat, în 2010 mai bine de 2100 dintre producători s-au retras din acest business, iar cca. 100 au fost suspendați.

¹⁴ S. G. Totelecan, *Satul românesc încotro?*, în *** *Idei și valori perene în științele sociale*, Iași, Edit. Argonaut, 2000; Idem, *Subzistența într-o indiferență*, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Series Ephemerides, 2001, XLVI (1); Idem, *Vecinătatea în Munții Apuseni. Disoluții comunitare*, Cluj-Napoca, Edit. Napoca Star & Argonaut, 2003.

¹⁵ V. Mihăilescu, *La maisnie diffuse, du communisme au capitalisme: questions et hypothèses*, „Balkanologie”, 2000, IV (2), <http://balkanologie.revues.org/index334.html> (9/12/11).

¹⁶ A. Negru, S. G. Totelecan, *Obstacole în calea dezvoltării durabile*, în *** *România socială. Drumul schimbării și al integrării europene*, P. Iluț, Laura Nistor, T. Rotariu (eds.), vol. II, 2005, Cluj-Napoca, Edit. Eikon; S. G. Totelecan, *From communities to communes. The counter-network effect of the post-communism*, „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, Series Humanistica, 2006, IV; Idem, *The Sweet Taste of Acronyms: From Rural Gender Segregation (the Traditional „RGS”) to Rural Goods and Services (the „RGS” of Late Modernity)*, în *** *Women and Sustainable Rural Development in Europe*, Nicosia, Agricultural Research Institute, 2006.

suportului pentru securitate socială), ridică și ele suficiente probleme. Văzută prin prisma sustenabilității, o economie centrată pe deficit/lipsuri are tot atâtea, dacă nu chiar mai multe efecte nocive decât cea bazată pe surplus/consum.

Rezumând, eventuala „mentalitate conservatoare” a oamenilor nu poate fi singura responsabilă pentru stagnarea dezvoltării agriculturii sau mediului rural, numeroase alte probleme structurale¹⁷ influențând în mare măsură practicile locale, inclusiv mentalitatea. Între ele sunt adesea menționate: îmbătrânirea forței de muncă în agricultură, interesul în scădere al tinerilor pentru acest domeniu, lipsa piețelor de valorificare a produselor etc. La acestea se mai adaugă suplimentar provocările din contexte mai largi, precum spațiul UE în care, într-un număr tot mai mare de state membre, supraviețuirea agriculturii în lipsa unei schimbări de paradigmă devine din ce în ce mai problematică. Tot mai numeroase sunt vocile care susțin că agricultura trebuie să fie una sustenabilă, atât din punct de vedere ecologic („planet”), cât și din punct de vedere social („people”) și economic („profit”).

În la fel de mare măsură ca *socio-economicul* și *culturalul*, dacă nu chiar mai mare, *normativul* își face și el simțită influența asupra agriculturii. De interes aici sunt efectele produse de *Legea* 18/1991, respectiv cadrul juridic subsecvent ce a urmărit reglementarea proprietății asupra terenurilor. Punerea în aplicare a acestei legi și a multora care i-au urmat¹⁸, prin care se urmărea repararea nedreptăților trecutului, a creat un număr enorm de situații conflictuale – efectele negative ale bunelor intenții – care, de atunci, blochează în permanență activitatea curților de justiție. Autoritățile locale îndrituite, în baza legii, cu emiterea certificatelor de proprietate asupra terenurilor au emis pe de o parte acte de proprietate asupra terenurilor părților interesate care nu aveau dreptul să le obțină, iar pe de alta, au refuzat să le emită celor care aveau terenuri în posesie, dar nu mai dețineau actele necesare cu care să poată dovedi moștenirea acestora. Inexistența unor hărți cadastrale în multe dintre regiunile istorice ale țării (Transilvania face notă distinctă, dar și aici reactualizarea lor au generat suficient de multe probleme) și acuratețea înregistrărilor a acestora acolo unde ele existau a generat o serie întreagă

¹⁷ D. Sarbu, *Dezvoltare comunitară. Cercetare, proiectare, evaluare*, Iași: Edit. Polirom, 2005.

¹⁸ Câteva opere legislative: a) *Legea* (nr. 69/1991) *pentru modificarea Legii fondului funciar nr. 18/1991* („M. Of. al României”, Partea I, nr. 29 din 04.11.1997); b) *Legea* (nr. 5/1998) *privind circulația juridică a terenurilor* („M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); c) *Legea* (nr. 299/2005) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); d) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); e) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); f) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); g) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); h) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); i) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); j) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); k) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); l) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); m) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); n) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); o) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); p) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); q) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); r) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); s) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); t) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); u) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); v) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); w) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); x) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); y) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); z) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); aa) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ab) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ac) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ad) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ae) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); af) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ag) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ah) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ai) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); aj) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ak) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); al) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); am) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); an) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ao) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată); ap) *Legea* (nr. 10/2007) *privind* „M. Of. al României”, Partea I, nr. 102 din 04.03.1998, abrogată);

de paralelisme între situația din teren și cea de pe hârtie (din documente). Au fost și au rămas dificile atât *căutarea în teren* a amplasamentului „bucății de pământ” pe care o deținea la un moment dat „bunicul”, pornind de la un act de vânzare-cumpărare scris de mână și vechi de zeci de ani, cât și *identificarea pe hartă* a poziției corespunzătoare parcelei pe care „nepotul” o utiliza de același număr de ani, fără a avea însă actele necesare cu care să certifice posesia.

În timp, a devenit clar pentru toată lumea că sunt necesare numeroase expertize cadastrale, ca și intervenția instanțelor pentru a certifica ce este *al meu* și ce *al tău*, abia apoi loturile de teren urmând a fi înregistrate în Registrul Funciar. În consecință, transferul rapid de terenuri – în dublă ipostază: ca posesie și titlu de proprietate – de la un proprietar la altul este departe de a fi unul simplu. Așadar, avem pe de o parte proprietari de terenuri fără documente legale, iar pe de alta proprietari *de jure* ce așteaptă deciziile instanțelor pentru a putea intra în posesia terenurilor. Cei din prima categorie nu pot atinge un nivel superior de dezvoltare întrucât din punct de vedere formal/juridic încă nu sunt proprietari și astfel accesul la credite bancare, la împrumuturi sau plăți directe le este blocat, în timp ce aceia din a doua categorie refuză să investească în ceva ce încă nu le aparține.

În acest climat de incertitudine și fără ca litigiile privind proprietatea asupra terenurilor să se fi redus semnificativ, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale vine cu propuneri legislative care ar urma să stimuleze *consolidarea terenurilor agricole*¹⁹. Trei măsuri prioritare sunt menționate în acest context: 1) acordarea unei prime pentru cedarea exploatației; 2) susținerea cheltuielilor aferente serviciilor notariale și serviciilor de cadastru și publicitate imobiliară; 3) garantarea creditelor contractate pentru cumpărarea terenurilor. În expunerea de motive a proiectului de lege se face referire la îmbătrânirea forței de muncă în sectorul agricol, la faptul că mai mult de jumătate din ea face parte din grupurile de vârstă de peste 45 de ani și că ponderea populației cu vârsta de peste 55 de ani, ocupată în agricultură, este în creștere; de asemenea, că aproximativ 60% dintre fermierii eligibili pentru plățile pe suprafață au peste 60 de ani și că aceștia dețin aproximativ 25% din suprafața eligibilă.

Cunoașterea *milieu*-lui local, a condițiilor socio-culturale care au remodelat activitățile economice, strategiile și praxis-urile oamenilor în anii de după căderea blocului comunist a fost și rămâne una dintre temele noastre de cercetare de lungă durată. În urma anchetelor sociologice realizate în zonele metropolitane ale aglomerărilor urbane²⁰, a devenit din ce în ce mai clar că

¹⁹ Vezi în acest sens website-ul MADR: <http://www.madr.ro/pages/152/lege-masuri-stimulare-comasare-terenuri-agricole.pdf> (25/01/12).

²⁰ S. G. Totelecan, *Spre o analiză teritorială a rurbanului. Demo-economia a patru comune transilvănene*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, Series Humanistica, vol. V, 2007; Idem, *Blocks and Industrial Plants – The New “Crops” of Transylvanian Rurbanity*, în *** *Trends in Land Succession*, Ágnes Neményi (ed.), Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2009.

agricultura rămâne interesantă în cazul în care oferă destui bani pentru a asigura un nivel ridicat de trai/consum. Altfel, așa cum se subliniază în textele interviurilor realizate, atunci când *apare* un cumpărător, așa-numitul atașament față de pământ *dispare* instantaneu, iar terenul este pasibil a fi vândut de urgență, nimeni nefiind prea afectat că nu va mai putea continua în agricultură. Pe fondul acestei predispoziții, ideea guvernului de *comasare* a terenurilor prin plăți acordate proprietarilor pentru concesionarea sau cedarea lor este departe de a fi o soluție, mai ales atunci când sumele de bani acordate persoanelor care închiriază și/sau cedează terenuri altora sunt modice²¹, de cca. zece ori sub prețul pieței funciare (tabelul 2).

Tabelul 2

Prețul terenurilor agricole din România pe regiuni de dezvoltare²²

Poziția	Regiunea	Teren agricol (mii ha)	Preț mediu (euro/ha)	Valoare (Mil. euro)
1	R4: Sud-vest	1600	1500	2,40
2	R1: Nord-est	1900	1600	3,04
3	R6: Nord-vest	1800	1750	3,15
4	R7: Centru	1620	2000	3,24
5	R5: Vest	1700	2000	3,40
6	R3: Sud	2300	2000	4,60
7	R2: Sud-est	2190	2300	5,03
8	R8: București-Ilfov	62,3	2500	0,16
România		13 172,3	Valoare totală = 25,02 miliarde euro	

Febra comasării terenurilor agricole promovată de această inițiativă legislativă nu ia în considerare faptul că prețul terenurilor agricole românești a crescut de cinci ori în ultimii zece ani, ajungând la o medie de 2000 euro/ha, mai scăzută decât cea vest-europeană (e.g. 11000 euro/ha în Spania, 40–45000 euro/ha, în Țările de Jos) și la același nivel ca în țările Europei de est. Problema unui preț echitabil pentru terenuri nu a fost luată deloc în calcul de autorități; dimpotrivă, asumția nerostită a fost aceea că micii fermieri nu sunt conștienți de prețurile regionale ale terenurilor, iar în cazul în care ar fi, ei oricum nu pot vinde la prețul pieței, deoarece niciun investitor strategic nu este interesat să cumpere *terenuri de mici dimensiuni și împrăștiate*.

La dezvoltarea sectorului agricol prin „forță” se adaugă intenția de dezvoltare a agriculturii prin sancțiuni („frică”). Acestea sunt încorporate în cel de-al doilea proiect de lege emis de MADR: ordonanța de urgență privind igienizarea terenurilor

²¹ Sumele vehiculate în proiectul de lege menționat sunt: 30 euro/ha/an pentru o perioadă de închiriere a terenului de 5 ani, 50 euro/ha/an pentru o perioadă de închiriere de 10 ani și 100 euro/ha/an pentru o perioadă de minimum 15 ani, iar 200 euro/ha pentru cedarea exploatației agricole.

²² „Ziarul Financiar”, versiunea online, www.zf.ro (31/10/2011).

nelucrate²³. Potrivit promotorilor ei, 1,4 milioane de ha de teren arabil²⁴ nu sunt utilizate în România. Pe această bază, se susține că legea va face „dreptate pentru cei care fac într-adevăr ceva pentru agricultura românească, deși unii o pot considera o nedreptate” (directorul Agenției de Plăți și Intervenție pentru Agricultură) și va duce la creșterea SAU – ceea ce s-a și întâmplat deja după cum menționează ministrul Agriculturii: „dezbaterele legate de posibila ei adoptare au crescut deja suprafața cultivată cu 2 milioane de hectare în 2011”²⁵. Federația Națională a Producătorilor Agricoli din România (FNPAR) susține, de asemenea, inițiativa legislativă, subliniind faptul că țara noastră pierde anual aproximativ 330 de milioane de euro din neutilizarea a mai mult de 3 milioane de ha de teren agricol²⁶. Venind din partea marilor producători, această adeziune era de așteptat, dar dacă ne uităm la ordonanță cu ochiul fermierului de semi-/subzistență se poate spune că politica de guvernare urmărește a pune pe umerii *micului agricultor* o altă povara fiscală în loc să-l ajute să devină competitiv.

Pentru a putea face față presiunilor pieței globale, în lipsa unui capital intern adecvat²⁷ dedicat acestui sector, România are nevoie de fonduri internaționale și investiții străine în agricultură. Cu un preț al terenurilor în jurul valorii de 2,5% din ceea ce se tranzacționează în Europa de vest²⁸, țara noastră are un potențial investițional vast. Precauția este totuși necesară, știut fiind că investițiile străine directe în agricultură aduc cu ele amenințări specifice, îndoieli etice, așa cum se poate observa în Africa²⁹, unde vânzările la scară largă de terenuri agricole către companiile străine au atras numeroase critici din partea experților în dezvoltare durabilă. Câte dintre aceste parcele vor fi vândute în România potențialilor investitori în agricultură (naționali sau transnaționali, persoane juridice sau fizice) rămâne de văzut. Este clar însă că fiecare dintre aceștia trebuie să aibă o strategie optimă de cumpărare a terenurilor, variind de la „colectarea” *bucată-cu-bucată* a celor unu-două hectare de pământ de la fermierii individuali până la achiziția exploatațiilor agricole conduse cu bani privați și/sau capital de stat (*figura 2*).

²³ Vezi în acest sens website-ul MADR: <http://www.madr.ro/pages/152/ordonanta-urgenta-igienizare-terenuri-nelucrate.pdf> (25/01/12).

²⁴ Adrian Rădulescu, *Conferință de presă a secretarului de stat din Ministerul Agriculturii din 9 februarie* (sursă: NewsIn), 2011.

²⁵ Valeriu Tabără, *Coferință de presă a ministrului Agriculturii din 28 aprilie*, „Magazin Agricol” (sursă: Mediafax), 2011.

²⁶ Daniel Botănoiu, *Comunicat de presă al directorului executiv al FNPAR din 30 noiembrie*, (sursă: Agerpres), 2010; G. Eyal, I. Szelényi, Eleanor Townsley, *Capitalism fără capitaliști. Noua elită conducătoare din Europa de est*, București, Edit. Omega, 2001.

²⁷ G. Eyal, I. Szelényi, Eleanor Townsley, *Capitalism fără capitaliști. Noua elită conducătoare din Europa de est*, București, Edit. Omega, 2001.

²⁸ G. Razi, *Romanian Farmland, 40 Times Cheaper than in Western Europe*, <http://www.zfenglish.com/companies/romanian-farmland-40-times-cheaper-than-in-western-europe-8379095>, 2011 (20/10/11).

²⁹ L. Cotula, S. Vermeulen, R. Leonard, J. Keeley, *Land Grab or Development Opportunity? Agricultural Investment and International Land deals in Africa*, London: IIED, 2009.

